

Pošto je Agencija za energetiku dala zeleno svetlo – sada je i zvanično ono što smo svi pretpostavljali da će se desiti: struja za domaćinstva je poskupela za 6,5%. Ali ovo ne znači da će nam toliko porasti i računi, jer cena kilovata čini osnovicu za obračun akcize na struju i PDV-a, tako da će u konačnici domaćinstva morati da plaćaju oko 8,3% mesečno više nego što je to do sada bio slučaj. Zašto je struja poskupela?

Partijsko poslovanje EPS-a dolazi na naplatu

Glavni razlog za povećanje cene struje jeste raspad elektroenergetskog sistema, ispadanjem iz proizvodnje termoelektrane u Kolubari. Da bi se održalo snabdevanje bez restrikcija struje, EPS je počeo sa velikim uvozom struje iz inostranstva, i to baš u trenutku energetske krize u Evropi usled koje je cena struje na spot berzama bila veoma visoka.

To je EPS dovelo u situaciju da kupuje MWh struje po ceni od preko 300 evra, pa da ih onda prodaje na domaćem tržištu privredi po ceni od 75 evra a domaćinstvima za oko 40 evra (uvezeno je ukupno oko 2,900 GWh električne energije, što treba uporediti sa višegodišnjim prosekom ukupne godišnje proizvodnje u Srbiji od 39,000 GWh).

Ali za ovakvo stanje nije kriva energetska kriza, koja je u Evropi izazvana spoljnim faktorima vezanim za snabdevanje gasom, slabijim vetrom i zatvaranjem nuklearnih elektrana. Srbija u normalno vreme proizvodi struju iz svojih sopstvenih resursa – oko 2/3 dolazi od termoelektrana na uglj (koje koriste domaći lignit) a 1/3 iz hidroelektrana; proizvodnja struje iz drugih izvora za sada je u ukupnom miksu zanemarljiva.

To znači da međunarodna kretanja u energetici nemaju uticaj na našu proizvodnju struje. Prema tome, da je situacija u EPS-u bila normalna tokom prethodne grejne sezone, ne samo da to preduzeće ne bi uvezilo skupu struju koju je prodavalo krajnjim korisnicima sa gubitkom, nego bi je zapravo izvezilo i na tome bi dobro zaradilo.

Ili bi tako bilo samo da je preduzećem upravljao nezavistan i sposoban menadžment. Ali tome se suprotstavila naša stara dobra partokratija koja takav menadžment ne dozvoljava. Umesto toga, EPS je postao sinonim za Augijeve štale. To je preduzeće kome se performanse mereno proizvodnjom struje i uglja kao glavnog energenta smanjuju praktično tokom cele prethodne decenije; nije se dovoljno investiralo u nove kapacitete, naročito kopove uglja pa smo došli u situaciju da je uglja bilo sve manje i da mu je kvalitet bio sve gori, što je direktno dovelo do havarije pošto kotlovi nisu zamišljeni da spaljuju blato već uglj.

Takođe ni remontu nisu rađeni po zamišljenom rasporedu, pa je pre havarije i energetske krize do koje je ona dovela EPS proizvodio struju iz svojih starih gasnih elektrana da bi nadomestio manjak kapaciteta, što je potom ispraznilo skladište u Banatskom dvoru, i to baše pred zimu.

Ovo je potom nateralo Srbijagas da kupuje još gasa izvan prethodno ugovorenih količina, i da ga plaća po spot berzanskim cenama koje su takođe otišle u nebo zbog energetske krize u Evropi. Sve ovo je dovelo do gubitaka od 1 milijarde evra (500 miliona kod EPS-a i 500 miliona kod Srbijagasa). Toliko nas je, za sada, koštalo partijsko upravljanje EPS-om. Po

domaćinstvu, ovi gubici iznose čak 400 evra.

Kako zatrpiti rupu bez dna?

Zato se postavlja pitanje kako da se EPS stavi na noge, i nadomesti barem deo ovih gubitaka. Jedan logični izlaz jeste u povećanju cene struje, drugi u direktnim subvencijama iz budžeta. Prvi nije politički popularan među domaćom javnošću, jer je glavno biračko telo vladajuće stranke ono koje ima niže prosečne prihode (često penzioneri, i to sa ispotprosečnim penzijama) a smanjenje cene struje bilo je nekada davno i veliko predizborno obećanje SNS-a. Drugi nije popularan među inostranim akterima, jer bi značilo veliko povećanje deficita i posledično javnog duga (za oko 2% BDP-a) i to na već visok deficit imajući u vidu privredna kretanja; sa jedne strane rastu kamate usled inflacije što znači da je došao kraj jeftinom finansiranju deficita, a sa druge ovako veliko povećanje deficita značilo bi i priznanje lošeg stanja u javnim finansijama. Treći izlaz je naravno malo jedno, malo drugo tj. povećati cenu struje koliko je to moguće, potom boljim korišćenjem resursa samog preduzeća, i na kraju rupu popuniti novcem iz budžeta kroz subvencije i deficit.

Predstojeća grejna sezona

Najveći problem leži u tome što problemi u EPS-u nisu rešeni, a leto će brzo proći i približava nam se nova grejna sezona. Mi još uvek uvozimo struju jer je ne proizvodimo dovoljno da podmirimo postojeću potrošnju. Kako li će tek biti u piku grejne sezone? Anegdotalne informacije iz preduzeća govore da se nova uprava dala na posao i da se radi na tome da se preduzeće oporavi, ali pitanje je da li je to dovoljno, jer za otvaranje novih kopova uglja treba vremena. Jedan od pokušaja da se stanje popravi jeste i uvoz uglja, ali tu se isprečila suša jer je otežan plovni put Dunavom zbog niskog vodostaja.

Nedavne projekcije Fiskalnog saveta i uz povećanje proizvodnje uglja pokazuju da bi to značilo samo smanjenje uvoza za trećinu u odnosu na prethodnu zimsku sezonu, što uz slične cene struje opet znači gubitke od 400 miliona evra za EPS (oko 500 miliona bila bi kupovna cena struje u inostranstvu, a oko 100 miliona njena domaća prodajna cena). Nažalost, ovo povećanje cene struje neće biti dovoljno da se podmire ovi gubici jer ono znači povećanje prihoda u iznosu manjem od 100 miliona evra na godišnjem nivou. A pošto i dolazi sa zakašnjenjem, efekat povećanja cene struje po EPS će biti i mnogo manji - da se želelo nešto uraditi po ovom pitanju povećanje cene struje za domaćinstva trebalo je da se desi na proleće, kada su već bili sagledani problemi u energetsom sektoru usled kojih je i promenjen menadžment. Ali tome su se bili isprečili izbori.

Da li će EPS "pojesti" novo povećanje cene struje?

Cena struje povećavana je nekoliko puta prethodnih godina, ali EPS bi to povećanje svojih prihoda "pojeo" umesto da ga iskoristi za izgradnju novih kapaciteta. Taj novac je odlazio na povećanje fonda zarada zaposlenih u preduzeću, ali i na pokrivanje nekih sistemskih nelogičnosti dogovorne ekonomije, kao što su obaveza EPS-a da plaća javnim medijskim servisima za naplatu pretplate, i finansiranje subvencionisane cene struje iz obnovljivih

izvora energije iako su sakupljena sredstva za ove dve obaveze niža od potrebnih pa je razlika padala na samo preduzeće.

Tu su i preduzeća koja je EPS ponovo preuzeo na sebe nakon njihove neuspešne privatizacije, a koja nemaju veze sa energetskektorom (u pitanju su preduzeća koja se bave građevinskim radovima, pa čak i hortikulturom), koja preživljavaju samo zato jer su zakačena na njega.

Ovo sve EPS-u predstavlja omču oko vrata, ali politika upravlja EPS-om kaže da tako mora ostati. Cena toga jeste loše poslovanje i povećanje cene struje. Upravo zbog situacije u kojoj je EPS neracionalno trošio povećane prihode od više cene struje, navelo je državu da uvede akcizu na struju (u iznosu od 7,5% vrednosti potrošene energije) jer su bili svesni da će taj novac završiti direktno u budžetu pa će postojati barem neka kontrola nad njegovim trošenjem, za razliku od situacije u kojoj bi to iznosilo povećanje cene struje.

Neophodne reforme

Fiskalni savet je napravio listu preporuka šta bi preduzeće trebalo da uradi da bi se smanjili gubici i poboljšalo njegovo poslovanje. Od kratkoročnih mera, navedene su:

povećanje cene struje za 15-20% za domaćinstva

povećanje cene struje od 15% za privredu

zamrzavanje mase zarada u ovoj i narednoj godini (plate se mogu povećati samo ako se smanji broj zaposlenih, ili ako se smanje neke druge plate)

povećanje takse za proizvodnju energije od OIE za 25%

unapređenje javnih nabavki (povećanje broja ponuđača i posledično smanjenje cena)

ubrzanje radova na otvaranju zamenskih kopova uglja.

Za sada se nešto radi na poslednjoj stavki, ali ti naponi nisu transparentni tj. do same zimske sezone nećemo znati koliko će biti uspešni. Cena struje povećana je samo za domaćinstva, i to za otprilike trećinu predloženog povećanja, a ostale mere se ni ne spominju.

Vrlo lako možemo doći u situaciju u kojoj povećanje cene struje ode na povećanje plata u preduzeću, naročito imajući u vidu visoku inflaciju i rast cena osnovnih životnih namirnica, što sindikatima daje veliki podsticaj da traže povećanje zarada, pogotovo onda kada država najavljuje i visok rast plata u javnom sektoru. Imajući sve to u vidu, ostaje nam samo da se nadamo da će naredna zima biti kratka i blaga, piše Talas.